

פניני "להתהלך"

ביאורים הערות והארות מתוך ספרי "להתהלך" של הרב אורי הולצמן שליט"א

פרשת וזאת הברכה | גליון מס' 35

להרחבה ראה מאמרנו לפרשת וזאת הברכה: וזאת הברכה
אשר בך משה (להתהלך דברים).

הדרש מתוך הפשט

לבנימין אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו חפץ עליו כל היום ובין
פתיפיו שכן. (דברים לג יב)

מפסוק זה דרשו חז"ל שבית המקדש עתיד להיבנות בנחלת בנימין. ונפלא להתבונן שהביטוי "בין פתיפיו", ממנו למדו חכמים שיש לבנות את בית המקדש בהר הבית הנמוך מעט מעין עיטס, מקבל הקשר רחב יותר כאשר מתבוננים במפה הטופוגרפית. שכן נחלת בנימין ממוקמת בין נחלת יהודה (חברון) מדרום ונחלת יוסף (השומרון) מצפון. ובעוד שהרי יהודה ויוסף מתנשאים לגובה של כאלף מטר מעל פני הים, נחלת בנימין מגיעה לגובה של כשבע מאות שמונה מאות מעל פני הים בלבד. כך, שנחלתם של יהודה ויוסף מהוות כמין כתפיים רחבות לנחלת בנימין כולה, עליה עתיד להיבנות הראש, בית המקדש.

דקדוקי מקראות

ולדן אמר דן גור אריה יזנק מן הפשן. ולנפתלי אמר נפתלי
שבע רצון ומלא ברכת ה' ים ודרום ורשה. (דברים לג כב-כג)

וקשה, מהו שאומר משה שנפתלי יירש את הדרום הלא עובדתית נחלת נפתלי - הלא היא עמק החולה - איננה בדרום כי אם בצפון? ושנית, כיצד הזכרת רוח הנחלה מצטרפת לעניין הברכה? בנוסף יש להבין, מדוע השתנו דן ונפתלי שאין הפסק פרשה בין ברכותיהם כמו שאר השבטים? תשובת כל אלו תינתן תוך התבוננות במפה הטופוגרפית, בה נוכחים לראות שנחלת דן ונפתלי למעשה ארץ אחת היא וממוקמת היא בצפון מזרח הארץ. נחלת דן נמצאת בנקודה המזרחית צפונית של עמק החולה. 'הבשן', הלא הוא תל-

דקדוקי מקראות

וזאת הברכה אשר בך משה איש הא-להים את בני ישראל
לפני מותו. (דברים לג א)

פרשתנו החותמת את ספר דברים ואת התורה כולה, נפתחת באות וא"ו, דבר המעורר לשאול לאן מבקשת זו להתחבר? שנית יש להבין, מדוע דווקא כאשר ניגש משה לברך את ישראל בטרם הסתלקותו מכנהו התורה בתואר היחידאי "איש הא-להים", כיצד תואר זה מצטרף לעניין הברכה? עוד ייפלא מהו שנאמר בהמשך הפרשה "ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל" (דברים לד יב), וכי משה עשה, והלא מאת ה' היתה זאת?

תשובת כל אלו היא, שעם סיום התורה, הצליח האדם - משה - לבוא אל שיאו, אל תכלית המדרגה האנושית, הלא היא האיחוד המוחלט עם ה' עד כדי כך שמעשי ה' נקראים על שמו "אשר עשה משה", ואף מתכנה בשמו יתברך "איש הא-להים".

מתוך כך נבוא לחדש שוא"ו זו של "וזאת הברכה" מבקשת לחזור ולהתחבר עם ראשית התורה, היינו, עם האדם של פרק ב'. הרי שני סיפורי בריאת אדם ישנם, האחד בפרק א' והשני בפרק ב' מבראשית. האדם של פרק א' מתפקד כצלם אלוקים, היינו, כצל וכבבואה שדרכה מבקשת האלוקות להתממש בעולם. בעולם של פרק א' הברכה מצויה שכן זהו עולמו המושלם של הבורא - "ויברך אלהים את יום השביעי" (בראשית ב ג). לעומת זאת, האדם של פרק ב' הוא זה שעליו לחתור את דרכו בכח בחירתו ולהביא את העולם אל תיקונו. אלא שבעולם של פרק ב' נעדרת הברכה, מעתה תשאל, וכי אין תקווה לו לאדם? וכי לעולם נידון להיכשל? והנה כאן בפרשתנו מצויה התשובה - ברכתו של האדם של פרק ב' היא ברכתו של משה, אותו אדם שבכוחות עצמו קרע כל מסך אנושי עד שהתאחד ונעשה איש הא-להים וכעת עם סיום התורה נעשה כאלוקים ובירך על המוגמר - "וזאת הברכה אשר בך משה איש הא-להים את בני ישראל לפני מותו".

עד הים האחרון.

וְאֵת הַנֶּגֶב וְאֵת הַכֶּפֶר בְּקֶעֶת יָרְחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד צֶעֶר.

(דברים לד א-ג)

בטרם הסתלקותו של משה מראהו ה' את כל ארץ ישראל המחולקת בפסוקים אלו לשלושה מוקדים: א. 'ארץ הגלעד', הלא היא עבר הירדן המזרחי. פה פותח הכתוב שכן זוהי הנקודה הקרובה ביותר למקום עמידתו של משה, הרי העברים בארץ מואב. ב. 'עיקר הארץ', המתחלקת לשלושה אזורים; נפתלי מן הצפון, אפרים ומנשה במרכז, ויהודה מן הדרום. ג. 'הנגב והכיכר'. אלא שכאן טמונה תמיהה גדולה, מדוע התייחדה ראייה פרטית לאמור בפסוק זה (ג), הלא כל תוכנו כבר כלול בקודמו תחת הכותרת - "כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה", שכן נחלת יהודה מתפרסת מהנקודה הצפונית של ים המלח על פני כל רוחב הארץ עד סוף הנגב?

לפנים, אותה בקעה הממוקמת בדרום מזרח הארץ, המתחילה מיריחו דרך ים המלח ועד צוער, היתה מערכת אחת שלמה של טוב ושפע, גן עדן עלי אדמות. כפי שניתן ליווכח מהופעתה הראשונה:

וַיֵּשֶׁא לוֹט אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת כָּל כְּפַר הַיַּרְדֵּן כִּי בְּלֶה מִשְׁקָהּ
לִפְנֵי שַׁחַת ה' אֶת סֹדֶם וְאֶת עֲמֹרָה כִּגְן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶכָה
צֶעֶר. (בראשית יג י)

אולם אחר שהשחית האדם דרכו וקלקל מעשיו השחית הבורא את הטוב הזה והותירו מדבר חרבה ושימון. אולם, כבר התנבא יחזקאל שעתיד האדם לתקן מעשיו ועתידה בקעה זו לחזור לתפארתה הראשונה ולהתרפא באותם מים שיצאו מבית קודשי הקודשים וישטפו את אזור ים המלח וירפאוהו:

וַיֹּאמֶר אֵלֵי הַמַּיִם הָאֵלֶּה יוֹצְאִים אֶל הַגְּלִילָה הַקְּדֻמוֹנָה וַיֵּרְדּוּ
עַל הָעֲרֵבָה וּבָאוּ הַיָּמָה אֶל הַיָּמָה הַמּוֹצְאִים וְנִרְפְּאוּ [וְנִרְפְּאוּ]
הַמַּיִם. (יחזקאל מז ח)

וכאשר ישוב כיכר יריחו להיות גן עדן, תהיה כל אותה הארץ מקום אחד שופע, צומח ומלא חיים. כך, שעל אף ביחס לשני המוקדים הראשונים, דברי רש"י שראייתו של משה הייתה 'ראייה נבואית', יכולה להתפרש על דרש הדרש, ביחס למוקד האחרון דברי רש"י הם פשט של ממש. משה אמנם לא זכה להיכנס אל ארץ חמדה, אולם באותה ראייה זכה לראות את הארץ בצורתה השלמה, אותה ארץ עליה התנבא יחזקאל. להרחבה ראה מאמרנו: ארץ ישראל וגבולותיה - וַיַּרְאָהּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ (להתהלך דברים).

דן, ממוקם בנקודות הגבוהות של האזורים ההרריים תחת הר חרמון ומשם כמו מזנקת נחלתו אל עבר נחלת נפתלי הנמצאת תחתיה ברוח מערבית דרומית שהיא המשובחת והמשופעת שבארץ הצפון, שם מצוי ימה של החולה (אגם החולה) וימה של טבריה (הכנרת). כך, נחלות שני שבטים אלו מהוות מערכת אחת של משפיע ומקבל, גבוה ונמוך. משום כך מוצמדות הן ללא הפסק פרשה ואף מוזכרת רוח נחלת נפתלי להצביע על יחס זה. ומובנו של "יָם וְיָדְרוֹם יִרְשָׁה" איננו מערב ודרום הארץ כי אם הנקודה המערבית דרומית של אותה מערכת נחלות נפלאה זו.

להרחבה ראה מאמרנו: ארץ ישראל וגבולותיה - וַיַּרְאָהּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ (להתהלך דברים).

דקדוקי מקראות

וְלֹאֲשֶׁר אָמַר...בְּרָזַל וְנַחֲשֶׁת מִנְעֲלָיָהּ וּכְיָמֶיהָ דְּבָאָהּ. רש"י:
ברזל ונחשת מנעלך - עכשיו הוא מדבר כנגד כל ישראל שהיו גבוריהם יושבים בערי הספר ונועלים אותה שלא יוכלו האויבים ליכנס בה כאילו היא סגורה במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת דבר אחר ברזל ונחשת מנעלך ארצכם נעולה בהרים שחוצבין מהם ברזל ונחשת וארצו של אשר היתה מנעולה של ארץ ישראל. (דברים לג כד-כה)

בהסברו הראשון מפרש רש"י שברכה זו שנאמרת לאשר חוזרת על כל השבטים, שגיבורי ישראל יושבים בערי ספר סביבות הארץ ומקיפים אותה כחומה בצורה. אולם בהסברו השני של רש"י ברכה זו נאמרת לאשר בלבד, שארצו מהווה כמו מנעול לארץ ישראל. על דרך הפשט הסברו השני של רש"י מובן יותר, שכן על אף שגבולות גזרתו של נחלת אשר הנמצאת ברוח צפונית מערבית של הארץ נתונה לדיון, על כל פנים מכילה היא בתוכה את 'סולמה של צור' המוזכר בחז"ל, המזוהה היום כראש הנקרה, וכאשר מתבוננים במפה הטופוגרפית רואים ברורות שחבל ארץ זה סוגר וחותם את הארץ כחומה בצורה אל תוך הים, וזהו שאמר הכתוב "בְּרָזַל וְנַחֲשֶׁת מִנְעֲלָיָהּ".

דקדוקי מקראות

וַיַּעַל מֹשֶׁה מִעֲרֵבַת מוֹאָב אֶל הַר נָבוֹ רֹאשׁ הַפְּסָגָה אֲשֶׁר עַל
פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיַּרְאָהּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ:
אֶת הַגְּלִלָּה עַד דָּן.
וְאֵת כָּל נִפְתָּלִי וְאֶת אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֵת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה